

OSZUSTWA ZWIĄZANE Z HANDLEM LUDŹMI W CELU WYŁUDZENIA ŚWIADCZEŃ ORAZ POWIĄZANE Z NIMI OSZUSTWA FINANSOWE:

**ZAPEWNIENIE STAŁEGO STRUMIENIA
PRZYCHODÓW**

Märta C. Johansson

Podziękowania za wkład i spostrzeżenia dla Ediego Mujaja, Veikko Mäkelä, Pettera Hammarbäcka i Thomasa Ahlstranda.

Opublikowany przez:

Rada Państw Morza Bałtyckiego (Council of the Baltic Sea States, CBSS)

CBSS - Wollmar Yxkullsgatan 23, 118 50 Sztokholm, Szwecja

Do celów bibliograficznych niniejszy dokument powinien być cytowany jako: „Oszustwa związane z handlem ludźmi w celu wyłudzenia świadczeń oraz powiązane z nimi oszustwa finansowe: Zabezpieczenie stałego strumienia przychodów (CBSS 2024)”

© Council of the Baltic Sea States (2024)

Wszystkie prawa zastrzeżone. Informacje zawarte w niniejszej publikacji lub ich fragmenty mogą być powielane bez uprzedniej zgody, pod warunkiem, że pełne odniesienie do publikacji jest cytowane zgodnie z instrukcjami. Nie obejmuje to obrazów i elementów graficznych niebędących własnością CBSS i zostały jako takie oznaczone.

Zdjęcie na okładce: Adobe Stock

STRESZCZENIE

To badanie pilotażowe, które stanowi część projektu *FRAUD* Rady Państw Morza Bałtyckiego (CBSS): *Combatting Human Trafficking for Financial and Benefit Fraud*, z jednej strony ma na celu zbadanie relacji między oszustwami związanymi z zasiłkami, w tym powiązanymi z nimi oszustwami finansowymi, a handlem ludźmi. W badaniu przeanalizowano, w jaki sposób te dwa zjawiska się przenikają i w jakim stopniu wykorzystywanie osób do oszustw finansowych może stanowić handel ludźmi w rozumieniu Protokołu z Palermo z 2000 r., Europejskiej konwencji o handlu ludźmi z 2005 r. i dyrektywy UE w sprawie handlu ludźmi z 2011 r.

Oszustwa związane z zasiłkami różnią się od oszustw przeciwko podmiotom prywatnym tym, że są węższym rodzajem oszustwa wymierzonym w państwo opiekuńcze, poprzez nielegalną próbę uzyskania dostępu do różnych świadczeń, które są przeznaczone głównie dla osób w trudnej sytuacji. Niektóre świadczenia stanowią część zabezpieczenia społecznego; mogą być również uzależnione od pracy lub mogą być płatnościami za pracę świadczoną w imieniu państwa. **Państwo zapewnia strumień przychodów, który jest pozyskiwany za pomocą oszustwa lub przekierowywany do osób innych niż te, dla których płatności były przeznaczone.** Strumień ten może być zarówno stabilny, jak i - jeśli celem jest wiele korzyści indywidualnych - bardzo opłacalny.

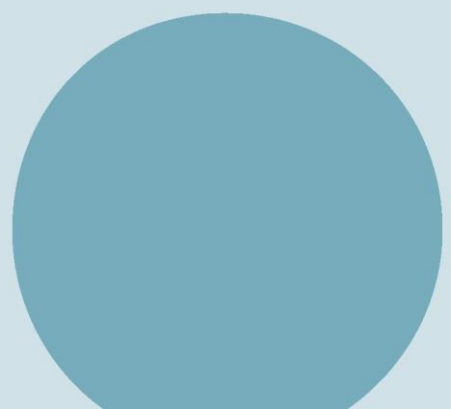
Przeanalizowany materiał prowadzi do zidentyfikowania co najmniej czterech sposobów wykorzystywania w schematach wyłudzenia świadczeń:

1. „Handel ludźmi plus”: Świadczenia socjalne i pracownicze ofiary, która już została poddana innym formom handlu ludźmi, takim jak praca przymusowa, stanowią dodatkowy strumień dochodów dla handlarzy. Przypadki pokazują, że dane ofiar są często dodatkowo wykorzystywane do popełniania przestępstw finansowych, takich jak pranie pieniędzy czy zadłużanie ofiary.
2. „Wykorzystanie tożsamości/danych plus”: Tożsamość i dane ofiary stanowią główne źródło dochodu i są wykorzystywane do otrzymywania różnych świadczeń, popełniania przestępstw finansowych, takich jak pranie pieniędzy, oszustwa bankowe i zadłużanie ofiary; tożsamość ofiary może być również udostępniona osobie, która nie ma legalnego statusu w danym państwie.
3. „Strategie redukcji kosztów”: Kiedy państwo otrzymuje rachunek za świadczoną pracę, pracownicy, którzy nie posiadają legalnego statusu lub których status jest związany z pracodawcą, są wykorzystywani w systemach, w których pracodawca wypłaca im niewielkie wynagrodzenie lub niemal wcale go nie wypłaca, a następnie zatrzymuje różnicę.
4. Kradzież korzyści jako główny cel: Osobę bezbronną stawia się w sytuacji, której głównym celem jest odebranie jej świadczeń socjalnych.

Czy samo wykorzystanie tożsamości lub danych osoby fizycznej w celu wyłudzenia świadczeń lub do powiązanego oszustwa finansowego może stanowić handel ludźmi zgodnie z międzynarodową definicją? Aby doszło do handlu ludźmi, muszą zostać spełnione trzy elementy składające się na przestępstwo: cel wykorzystania, użyte środki i podjęte działania. W odniesieniu do elementu wymagającego celu wyzysku, przypadki, w których tożsamość lub dane osoby są wykorzystywane do celów oszustwa, mogą kwalifikować się jako „wyzysk pracy przymusowej lub usług”, jeśli ofiara jest zmuszana do podjęcia pewnych działań w celu umożliwienia oszustwa. Więcej przypadków może potencjalnie kwalifikować się jako „wykorzystywanie w działalności przestępczej”, choć zakres tego celu nie jest w pełni zdefiniowany. Ten ostatni jest konkretnym celem tylko w jednym z badanych instrumentów międzynarodowych - dyrektywie UE z 2011 r. w sprawie handlu ludźmi - i nie jest jasne, czy termin „wykorzystywanie w działalności przestępczej” należy interpretować szerzej niż przykłady podane w dyrektywie. Nie jest również jasne, czy wymagana jest odpowiedzialność karna ofiary, czy też powtarzające się przypadki wykorzystywania. Istnieją jednak przykłady krajowych wyroków skazujących za handel ludźmi, na przykład w Danii, za wykorzystywanie tożsamości i danych osobowych do oszustw związanych z zasiłkami i powiązanych oszustw finansowych.

SPIS TREŚCI

- 1. WPROWADZENIE..... 6
- 2. ZJAWISKO WYŁUDZANIA ŚWIADCZEŃ I POWIĄZANIA Z HANDLEM LUDŹMI.....8
 - 2.1. Sposoby wykorzystywania w schematach wyłudzenia świadczeń.....8
 - 2.1.1. „Handel ludźmi plus”: Oszustwa związane ze świadczeniami jako dodatkowe źródło przychodów9
 - 2.1.2. „Wykorzystanie tożsamości plus”: Wykorzystanie tożsamości w celu wyłudzenia świadczeń i popełnienia innych nadużyć finansowych10
 - 2.1.3. „Strategie redukcji kosztów”: Utrzymanie różnicy między przychodami a wypłaconym wynagrodzeniem.....12
 - 2.1.4. Kradzież korzyści jako główny cel.....13
 - 2.2. Tożsamość jednostki: klucz do oszustwa.....14
- 3. WYŁUDZANIE ŚWIADCZEŃ I ZWIĄZANE Z TYM WYKORZYSTYWANIE FINANSOWE JAKO HANDEL LUDŹMI.....16
 - 3.1. Trzy międzynarodowe instrumenty i definicje.....16
 - 3.2. Elementy przestępstwa.....18
 - 3.2.1. Działania.....18
 - 3.2.2. Środki.....18
 - 3.2.3. Cele wykorzystania.....18
 - 3.3. Uwagi końcowe.....21
- Lista opublikowanych źródeł.....22

1. WPROWADZENIE

Oszustwa związane z wyłudzeniem świadczeń - ubieganie się o zasiłki państwowe lub uzyskiwanie do nich dostępu na podstawie fałszywych informacji - budzą niepokój rządów, ponieważ prowadzą do wyprowadzania funduszy państwowych przeznaczonych dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej¹. Świadczenia, które często są celem oszustw, dotyczą zakwaterowania, zatrudnienia i utraty pracy, choroby, świadczeń rodzinnych, kosztów leczenia dentystycznego i kosztów opieki nad niepełnosprawnymi. Oszustwa przeciwko państwu opiekuńczemu, przybierają różne formy: od drobnych po przeprowadzanych na wielką skalę; są to zarówno oszustwa indywidualne, jak i mające formę zorganizowaną. Państwo nie jest jedyną ofiarą, ponieważ w oszustwach często wykorzystywane są indywidualne osoby: im więcej ofiar, tym większe zyski. Nadużycia mogą obejmować wykorzystanie danych osobowych do wyłudzenia świadczeń a także do innych przestępstw finansowych, takich jak pranie pieniędzy, wraz z kontrolą kont bankowych i pobieraniem świadczeń, a także pracę przymusową. W przypadkach, w których dane osobowe danej osoby są wykorzystywane do oszustwa, kluczową kwestią jest to, czy daną osobę powinno się postrzegać jako osobę pośrednika („słup” lub „muły pieniężne”)², jako ofiarę kradzieży lub oszustwa, czy też w niektórych przypadkach może ona podlegać definicji ofiary handlu ludźmi?

Niniejsze badanie pilotażowe ma na celu zbadanie związku między oszustwami związanymi ze świadczeniami, w tym powiązanymi oszustwami finansowymi, z jednej strony, a handlem ludźmi, z drugiej. Badanie ma na celu analizę, w jaki sposób te dwa zjawiska się przenikają i w jakim stopniu wykorzystywanie osób w związku z wyłudzeniem świadczeń i powiązanymi oszustwami finansowymi może zgodnie z międzynarodową definicją³ stanowić handel ludźmi³.

Badanie stanowi część projektu Rady Państw Morza Bałtyckiego (CBSS) dotyczącego oszustw (Fraud Project): *Zwalczanie handlu ludźmi w celu nadużyć finansowych i wyłudzenia świadczeń (Combating Human Trafficking for Financial and Benefit Fraud)*. Projekt ma na celu rzucenie światła na związek między handlem ludźmi a przestępstwami związanymi z opieką społeczną, koncentrując się na oszustwach finansowych.

Raport opiera się na następujących źródłach informacji na temat przecięcia się korzyści ze świadczeń i oszustw finansowych powiązanych z handlem ludźmi: notatki z krajowych warsztatów w Finlandii, na Łotwie i w Szwecji w 2024 r., podczas których odpowiednie przykłady zostały omówione przez instytucje i organizacje partnerskie; podsumowania przypadków z państw regionu Morza Bałtyckiego dotyczących stwierdzonego lub potencjalnego handlu ludźmi; notatki z podróży studyjnej do Wielkiej Brytanii (2024 r.) dostarczające przykładów wyroków skazujących za oszustwa związane ze świadczeniami w ramach „przestępczości wymuszonej”; dalsze przykłady europejskich i międzynarodowych przypadków, w których doszło do wyroków skazujących za przestępstwa powiązane z handlem ludźmi - oszustwa związane ze świadczeniami; oraz raporty międzyrządowe i krajowe, w szczególności dotyczące związku między świadczeniami i powiązanymi oszustwami finansowymi a przestępczością zorganizowaną.

Raport podzielony jest na trzy rozdziały. Po rozdziale wprowadzającym następuje rozdział drugi, w którym autorzy identyfikują wzorce oraz przedstawiają *modi operandi* działania oszustw związanych z zasiłkami socjalnymi, a także formy wykorzystywania, którym poddawane są osoby zaangażowane w oszustwo. Rozdział ten sugeruje cztery sposoby zrozumienia tego powiązania, a także przedstawia wstępne profile ofiar. Rozdział trzeci analizuje dane w świetle międzynarodowej definicji handlu ludźmi w celu określenia, w jakim stopniu osoby wykorzystywane w takich schematach finansowych mogą spełniać kryteria bycia ofiarami tego procederu. Uwagi końcowe zawierają wstępne wnioski.

1 Oszustwo związane ze świadczeniami jest tutaj używane jako termin ogólny dla nieuczciwego dostępu do różnych funduszy, które rząd przyznaje na podstawie prawa.

2 EUROPOL, SOCTA 2021, *A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*, s. 21

3 Przeanalizowano definicje zawarte w trzech instrumentach: Art. 3 Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej („Protokół z Palermo”), art. 4 Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z 2005 r. oraz art. 2 dyrektywy 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zmienionej dyrektywą 2024/1712 z dnia 13 czerwca 2024 r.

2

2. ZJAWISKO WYŁUDZANIA ŚWIADCZEŃ I POWIĄZANIA Z HANDLEM LUDŹMI

Podchodząc do oszustw związanych ze świadczeniami i ich związku z handlem ludźmi, należy najpierw dokonać rozróżnienia między oszustwami, które są oszustwami przeciwko państwu, a innymi, na przykład przeciwko osobom prywatnym lub firmom. W kilku raportach podkreślono istotny związek między oszustwami a handlem ludźmi⁴. Przykładem oszustwa niezwiązanego ze świadczeniami są cyberfabryki, których ofiary, zachęcane przez potencjalnych pracodawców były następnie zmuszone do udziału w międzynarodowych oszustwach cyfrowych osób prywatnych, często poprzez oszustwa romantyczne oraz inwestycję w kryptowaluty⁵.

Oszustwa związane ze świadczeniami różnią się tym, że są węższym rodzajem oszustw wymierzonych w państwo opiekuńcze; polegają na nielegalnych próbach uzyskania dostępu do różnych świadczeń, które są przeznaczone głównie dla osób należących do grup wrażliwych. Niektóre świadczenia stanowią część zabezpieczenia społecznego, np. urlop rodzicielski; mogą też być oparte na dostępie do pracy, np. zasiłek dla bezrobotnych lub rekompensata za niewypłacone wynagrodzenie w przypadku likwidacji firmy pracodawcy; mogą to być płatności za pracę świadczoną na rzecz państwa, np. odszkodowanie za leczenie stomatologiczne lub opieka nad osobami starszymi, lub niepełnosprawnymi. ***Państwo zapewnia strumień przychodów, który za pomocą oszustwa jest pozyskiwany lub przekierowywany do osób innych niż te, dla których płatności były przeznaczone.*** Strumień ten może być zarówno stały, jak i bardzo dochodowy. Jak zauważył jeden z uczestników badania: „Państwo zawsze płaci”.

W związku z oszustwami związanymi ze świadczeniami i powiązanymi z nimi schematami finansowymi często skupiano się na stratach państwa, na osobach, które próbowały uzyskać więcej świadczeń, niż były do tego uprawnione, lub na organizatorach stojących za oszustwami finansowymi na dużą skalę. W niniejszym raporcie skupiono się natomiast na osobach znajdujących się w trudnej sytuacji, które są wykorzystywane w ramach tychże schematów i które nie mają udziału w związanych z nimi przychodach, ale zamiast tego mogą być pociągnięte do odpowiedzialności karnej za przestępstwa popełnione w ich imieniu.

Powodzenie tych schematów zależy od wykorzystania rzeczywistych osób, ponieważ tożsamość prawdziwej osoby jest zwykle wymagana do składania wniosków o świadczenia i wypłaty. Skuteczne schematy mogą być również angażować dużą liczbę ofiar, co zmniejsza koszty administracyjne a zwiększa przychody.

W poniższym rozdziale przeanalizowano powszechne sposoby wykorzystywania osób do oszustw związanych z wyłudzeniem świadczeń i powiązanymi z nimi oszustwami finansowymi oraz przedstawiono wstępne profile ofiar.

2.1. SPOSOBY WYKORZYSTYWANIA W SYSTEMACH WYŁUDZANIA ŚWIADCZEŃ

Dostępne przypadki, raporty i informacje dostarczone przez instytucje i organizacje partnerskie ujawniają co najmniej cztery różne sposoby wykorzystywania osób do oszustw związanych z wyłudzeniem świadczeń i powiązanych z przestępstwami finansowymi. Zaobserwowano cztery sposoby wykorzystywania:

1. „Handel ludźmi plus”: Świadczenia socjalne/opiekuńcze ofiary, która została już poddana innym formom handlu ludźmi, takim jak praca przymusowa, stanowią dodatkowy strumień dochodów dla handlarzy.
2. „Wykorzystanie tożsamości/danych plus”: Tożsamość i dane ofiary stanowią główne źródło dochodów i są wykorzystywane do otrzymywania świadczeń socjalnych i innych świadczeń, popełniania przestępstw finansowych, takich jak pranie pieniędzy, oraz zadłużania ofiary; tożsamość ofiary może być również udostępniona osobie, która nie ma legalnego statusu w danym państwie.
3. „Strategie redukcji kosztów”: Kiedy państwo otrzymuje rachunek za świadczoną pracę, pracownicy, którzy nie posiadają legalnego statusu lub których status jest związany z pracodawcą, są wykorzystywani w systemach, w których pracodawca wypłaca im niewielkie wynagrodzenie lub niemal wcale go nie wypłaca, a następnie zatrzymuje różnicę.
4. Kradzież korzyści jako główny cel: Osobę bezbronną stawia się w sytuacji, której głównym celem jest odebranie jej świadczeń socjalnych.
Jak widać na przykładzie przypadków opisanych poniżej, sposoby te mogą się przeplatać.

⁴ Zob. np. raport USA na temat handlu ludźmi (2023), s. 64-65 oraz INTERPOL, Interpol Global Financial Fraud Assessment (2024), s. 12. Zobacz także Al-Jazeera, Meet Cambodia's cyber slaves | Longform | Al Jazeera (2022-08-11).

⁵ Zob. UNODC, GLOTIP Court Case Summaries (2022), sprawy 222 i 621 pod adresem: Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf (unodc.org). Zob. także UN OHCHR (2023), "Online scam operations and trafficking into forced criminality in southeast Asia: Recommendations for a human rights response" ONLINE-SCAM-OPERATIONS-2582023.pdf (ohchr.org).

2.1.1. „Handel ludźmi plus”: Oszustwa związane ze świadczeniami jako dodatkowe źródło dochodów

Ofiary handlu ludźmi są często wykorzystywane na wiele sposobów. Publikowane raporty wykazują, że tożsamość ofiar pracy przymusowej i innych form handlu ludźmi jest również wykorzystywana np. do ubiegania się o różne świadczenia pracownicze i socjalne, które przechodzą w posiadanie handlarzy⁶. Dochodzenia w sprawie handlu ludźmi rzadko obejmują dochodzenia finansowe, ale tam, gdzie zostały one przeprowadzone, często okazuje się, że handlarze kontrolowali również konta bankowe ofiar⁷, umożliwiając przekierowanie ich świadczeń i wynagrodzeń oraz wykorzystywali je do prania pieniędzy i innych oszustw finansowych. Niektóre ofiary są zatrudniane przez pracodawców wypłacającym im wynagrodzenia, które to następnie są przejmowane przez sprawców; w innych przypadkach pracodawca bezpośrednio wykorzystuje ofiarę. To wyraźny związek między handlem ludźmi a oszustwami związanymi ze świadczeniami: Wykorzystanie tożsamości ofiary handlu ludźmi zapewnia handlarzom kolejny strumień dochodów, oprócz wyzysku, na przykład w pracy przymusowej lub przemyśle seksualnym. Świadczenia, których handlarz nie wypłaca ofierze, mogą być pobierane pełnoprawnie lub w wyniku oszustwa.

Ofiarami handlu ludźmi mogą być obywatele podatni na zagrożenia lub legalni rezydenci o statusie stałym, lub tymczasowym, ponieważ zatwierdzenie wniosku o świadczenia wymaga legalnego statusu. Przykładami są przypadki wykorzystywania w przemyśle seksualnym oraz pracy przymusowej niedawno przybyłych małżonków. Ofiary mogą również posiadać pozwolenie na pracę i zatrudnienie w państwie, w którym są wykorzystywane, co daje handlarzowi dostęp do wynagrodzenia i świadczeń związanych z pracą. Mogą być również legalnymi pracownikami bezpośrednich sprawców, którzy na przykład przedstawiają fałszywą dokumentację dotyczącą zakresu pracy; pozwala to pracownikowi kontynuować pracę, podczas gdy pobierane są określone świadczenia, takie jak zasiłek dla bezrobotnych lub

lub płatność gwarantowane przez państwo, jeśli firma pracodawcy zostanie zlikwidowana i nie będzie w stanie wypłacić należnych wynagrodzeń. Stan ofiar zmniejsza szansę, że zauważą lub będą w stanie powstrzymać niewłaściwe wykorzystanie ich danych.

Przykład:

W 2012 roku w Kanadzie grupa podejrzanych została skazana za handel ludźmi w celu pracy przymusowej⁸. Duża organizacja rodzinna zwerbowała 19 węgierskich mężczyzn do przeprowadzki do Kanady, obiecując im dobrze płatną pracę. Po przybyciu na miejsce, ofiarom odebrano dokumenty podróży i zmuszono je do pracy przez długie dni za niewielkie lub zerowe wynagrodzenie a także do mieszkania w piwnicach podejrzanych. Byli również zobowiązani do ubiegania się o świadczenia socjalne i otwarcia rachunków bankowych, z których podejrzani pobierali wszystkie przychodzące dochody.

Przykład:

W 2019 r. w Wielkiej Brytanii skazano ośmiu podejrzanych m.in. za handel ludźmi do pracy przymusowej⁹. Około 400 obywateli Polski zrekrutowano do pracy, przewieziono autobusem do Wielkiej Brytanii, a następnie zabrano na spotkania w urzędach pracy i w celu otwarcia kont bankowych, które kontrolowali handlarze. Handlarze składali również wnioski o zasiłki na nazwiska ofiar i pobierali pieniądze z tych zasiłków wraz z wynagrodzeniami pochodzącymi z nisko płatnej pracy. Pracownicy byli zakwaterowani w nieogrzewanych, ciasnych kwaterach pełnych szczurów i otrzymywali bardzo małe sumy pieniędzy, niewystarczające nawet na jedzenie. W 2021 r. skazano trzech kolejnych podejrzanych, w tym rekrutera, który pomagał handlarzom¹⁰.

6 Anti-Slavery International, *Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe. Exploratory Study and Good Practice Examples* (2014), s. 14-15; EUROPOL, *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU* (2016), s. 30-31; Jokinen, A. & Ollus, N. (red.), *Shady Business: Uncovering the Business Model of Labour Exploitation* (HEUNI Publ. Ser. 92a, Helsinki, 2019); Modern Slavery Policy Unit, *It Still Happens Here: Fighting UK Slavery in the 2020s* (The Centre for Social Justice, Londyn, 2020), s. 11; GRETA(2020)12, *Guidance Note on Preventing and Combating Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation*, s. 3. Wewnętrzny (niepublikowany) raport (2021-0609) szwedzkiej Agencji Ubezpieczeń Społecznych (Försäkringskassan) odnoszący się do przypadków prostytucji i świadczeń z zabezpieczenia społecznego; również informacje otrzymane od brytyjskiego Departamentu Pracy i Emerytur (2024-05-16).

7 UNODC, *Study on Illicit Financial Flows Associated with Smuggling of Migrants and Trafficking in Persons from Glo. Act Partner Countries to Europe* (UNODC, 2023) s. 14. Zob. także raport FATF, *Financial Flows from Human Trafficking* (Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniądzy, Paryż, 2018), s. 25-26.

8 Aby zapoznać się z podsumowaniem jednej ze spraw, R przeciwko Domotor, Domotor i Kolompar, [2012] OJ No 3630 (Ont SCJ), zob. A Handbook for Criminal Justice Practitioners on Trafficking in Persons (dostęp 2024-09-23).

9 Brytyjska sieć niewolnicza „miała 400 ofiar” (bbc.com) (2019-0705). W ramach „Operacji Fort” zidentyfikowano 92 ofiary, choć policja uważa, że było ich znacznie więcej. Dochodzenie trwało trzy lata (2014-2017), a szacuje się, że w latach 2012-2017 schemat wygenerował 2 miliony funtów.

10 Członkowie gangu zajmującego się handlem ludźmi uwięzieni (Human trafficking ring gang members jailed) (bbc.com) (2021-09-24). –

Przykład:

W dwóch fińskich sprawach małżonkowie zostali zidentyfikowani jako ofiary handlu ludźmi w pracy przymusowej w gospodarstwie domowym. W obu przypadkach ofiary niedawno przeprowadziły się do Finlandii w celu zawarcia małżeństwa. Ich świadczenia były pobierane przez współmałżonka, a w pierwszym przypadku żona zaciągała również pożyczki i dokonywała zakupów na rzecz innych osób w imieniu swojego wykorzystywanego męża.

Przykład:

W sprawie zgłoszonej przez władze łotewskie, osoby znajdujące się w trudnej sytuacji, zazwyczaj bezdomne i uzależnione, były rekrutowane do pracy za granicą. Po przybyciu do Irlandii pracownicy byli zmuszani do pracy i mieszkania w fatalnych warunkach, otrzymując niewielkie wynagrodzenie lub nie otrzymując go wcale. Wymagano od nich również udostępnienia tożsamości jako dyrektorów fikcyjnych firm, których celem było pranie pieniędzy pochodzących z działalności przestępczej.

W powyższych przypadkach osoby, których świadczenia i/lub wynagrodzenia zostały pobrane i/lub których rachunki bankowe lub dane zostały wykorzystane do prania pieniędzy, spełniały już kryteria ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej. Ich wykorzystywanie finansowe może być zatem rozumiane jako okoliczność obciążająca lub jako przestępstwo „wtórne”¹¹. Rodzi to kilka pytań: Co jeśli wyzysk w pracy, którego ofiarą pada pracownik, sam w sobie nie stanowi handlu ludźmi? Co jeśli ofiara wykorzystana w procedurze prania brudnych pieniędzy nie była w ogóle wykorzystywana w pracy lub branży seksualnej? Czy kradzież tożsamości i wyzysk finansowy mogą same w sobie stanowić cel wymagany w międzynarodowej definicji przestępstwa handlu ludźmi?

2.1.2. „Wykorzystanie tożsamości plus”: Wykorzystanie tożsamości w celu wyłudzenia świadczeń i popełniania innych nadużyć finansowych

W wielu przypadkach wyłudzenia świadczeń, osoby nie są jednocześnie wykorzystywane w tradycyjnych formach handlu ludźmi, takich jak praca przymusowa¹². Zamiast tego ich tożsamość lub dane są głównym celem bezpośredniego i/lub pośredniego wykorzystania w celu uzyskania korzyści finansowych. Jakim formom wykorzystywania tożsamości i finansowego są najczęściej poddawane takie osoby?

11 OBWE, *Analysing the business model of trafficking in human beings to better prevent the crime* (Wiedeń, 2010), s. 18.

12 Ich praca może być również wykorzystywana, na przykład poprzez złe warunki, ale nie spełnia kryteriów pracy przymusowej.

2.1.2.1. Bezpośrednie wykorzystanie posiadacza tożsamości

Tożsamość danej osoby może być wykorzystywana do składania wniosków o różne świadczenia; może być również wykorzystywana do otwierania rachunków bankowych używanych do prania pieniędzy, ubiegania się o pożyczki bankowe i dokonywania zakupów, które przynoszą korzyści handlarzom i zadłużają ofiarę¹³. Ofiary są czasami również umieszczane w zarządzie spółki, stowarzyszenia lub podobnego podmiotu, który jest wykorzystywany do innych przestępstw finansowych¹⁴. To właśnie ofiary są postrzegane jako osoby, które popełniły przestępstwa finansowe, takie jak pranie pieniędzy („muły finansowe”) i oszustwa, i to także one ponoszą odpowiedzialność w przypadku roszczeń o zwrot pożyczek lub w przypadku likwidacji spółki („słup”).

Ofiarami mogą być obywatele w trudnej sytuacji lub legalni rezydenci posiadający stały lub tymczasowy status w państwie, w którym są wykorzystywani, ponieważ zatwierdzenie wniosku o świadczenia wymaga legalnego statusu. Często są to obywatele UE znajdujący się w trudnej sytuacji, którzy mogli podróżować lub zostać przetransportowani do innego państwa UE z obietnicą pracy, ale pozostają tam tylko przez krótszy czas. Element transgraniczny i bezbronność ofiar zmniejszają szansę, że zauważą lub będą w stanie powstrzymać niewłaściwe wykorzystanie

Przykład:

W latach 2015-2016 dwudziestu podejrzanych zostało skazanych w Danii za handel ludźmi w związku z czynami przestępczymi z udziałem 250-300 obywateli Rumunii¹⁵. Handlarze rekrutowali bezbronne osoby, oferując im pracę w Danii. Po przybyciu na miejsce ofiary były zabierane do ośrodków rządowych, gdzie ich prawdziwe dokumenty tożsamości i sfałszowane umowy o pracę były wykorzystywane do ubiegania się o duński CPR (numer rejestracji cywilnej) i NEM-ID (elektroniczny dowód tożsamości). Dokumenty CPR i NEM-ID umożliwiły

13 EUROPOL, *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU* (2016), s. 30. Ponieważ przestępczość zorganizowana wymaga prania pieniędzy na dużą skalę, istnieje duże zapotrzebowanie na konta bankowe, które mogą być wykorzystywane do takich celów. EUROPOL, SOCTA 2021, *A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*, s. 21.

14 Zorganizowane grupy przestępcze również szeroko wykorzystują firmy jako część modelu biznesowego prania pieniędzy, co wymaga użycia „słupów”. Ibid.

15 Zob. duński kodeks karny, art. 262 a: „udnyttelse af den pågældende ved ... straffbare handlinger...” („wykorzystanie danej osoby w ... czynach przestępczych...”).

kontakt online z bankami, pożyczkodawcami i organami rządowymi; następnie te tożsamości wykorzystywano do poważnych oszustw o szacunkowej wartości co najmniej 5 milionów euro. Ofiary były przetrzymywane w nędznych warunkach w Danii do czasu przetransportowania ich z powrotem do Rumunii, gdzie otrzymały niewielką zapłatę za swój udział. Na ich tożsamość zaciągano pożyczki, kupowano pojazdy, elektronikę i odzież, a także przedstawiano ich jako dyrektorów firm. Ich tożsamość była wykorzystywana do popełniania oszustw podatkowych, w tym oszustw związanych z podatkiem VAT, a także do wyludzenia świadczeń rodzicielskich, świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz zasiłków dla bezrobotnych. Cały dochód zatrzymywali handlarze¹⁶.

Przykład:

W niedawnej sprawie karnej w Wielkiej Brytanii kilku podejrzanych zostało skazanych za wyludzenie zasiłków, po tym jak złożyli o nie tysiące fałszywych wniosków.¹⁷ Firmy przyciągały klientów, twierdząc, że są w stanie pomóc w uzyskaniu dostępu do krajowego numeru ubezpieczenia i wszelkich przysługujących im świadczeń. Następnie oszuści wykorzystywali prawdziwą tożsamość tych osób, jak również ich przejęte tożsamości, aby ubiegać się o świadczenia, do których dana osoba nie była uprawniona, posługując się sfalszowaną dokumentacją, taką jak paski wypłat, pisma od właścicieli nieruchomości i lekarzy oraz informacje o osobach będących na ich utrzymaniu. Wypłaty były wypłacane w gotówce przez oszustów lub prane na różnych kontach bankowych.

Przykład:

W przypadku zgłoszonym przez łotewskie władze, łotewskie ofiary zostały przetransportowane do Niemiec, gdzie ich paszporty zostały wykorzystane do otwarcia kont bankowych. Paszporty były następnie przechowywane przez rekruterów, podczas gdy pracownicy byli przewożeni przez granicę do Danii i pozostawiani tam bez pracy, funduszy i paszportów. Dochodzenie policyjne wykazało, że konta bankowe były wykorzystywane do transferu dużych kwot, co wskazuje na pranie pieniędzy. Istniały również przesłanki wskazujące na to, że na te rachunki bankowe mogły wpływać świadczenia.

Przykład:

W litewskim przypadku zgłoszonym przez władze, osoba w trudnej sytuacji została zrekrutowana do pracy w innym państwie UE. Po przybyciu na miejsce, jego dokumenty tożsamości zostały najpierw wykorzystane do otwarcia konta bankowego, a następnie zostały mu one odebrane. Dochodzenie wykazało, że konto bankowe było wykorzystywane do otrzymywania i wypłacania różnych sum pieniędzy.

Fakty i rozstrzygnięcia w powyższych sprawach są różne: W sprawie duńskiej zakres wykorzystania finansowego, jakiemu zostały poddane ofiary, został uznany za spełniający cel wyzysku w ramach „czynów przestępczych”, stanowiąc tym samym handel ludźmi. Ofiary były wykorzystywane do oszustw związanych z podatkiem VAT, oraz innymi podatkami i świadczeniami, jako „słupy” oraz jako „muły” w praniu pieniędzy. W przypadku Wielkiej Brytanii osoby, których wnioski o świadczenia zostały złożone i które je pobrały, nie były traktowane jako ofiary lub mimowolni uczestnicy czynów przestępczych; działania te były postrzegane jedynie jako oszustwo związane ze wyludzeniem świadczeń. W przypadku Łotwy i Litwy, ofiary zostały oszukane i zmuszone do wyjazdu do innego państwa poprzez obietnice pracy. Ich tożsamość została wykorzystana do otwarcia rachunków bankowych, które najwyraźniej zostały wykorzystane do prania pieniędzy i prawdopodobnie wyludzenia świadczeń; w ten sposób stały się one mimowolnymi uczestnikami przestępstw. Mogłyby zatem być postrzegane jako ofiary przestępczości przymusowej. Odebrano im również dokumenty tożsamości i pozostawiono w innym stanie, co ilustruje bezduszość i pogwałcenie godności.

2.1.2.2. Wykorzystywanie pośrednie

Tożsamość ofiary może być również pośrednio wykorzystywana, gdy jest ona udostępniana komuś innemu, na przykład osobie, która nie ma legalnego statusu w kraju. W niektórych przypadkach obywatele UE byli nakłaniani do odbycia krótkiej podróży do innego państwa UE ze swoimi dokumentami, aby nie tylko otworzyć konto bankowe, ale także dokończyć inne procesy prawne, takie jak rejestracja pobytu i pracy. Wówczas status ten może zostać wykorzystany przez migranta o nieuregulowanym statusie lub inną osobę, która nie ma prawa do pobytu i pracy w tym kraju.

Ofiarami są zazwyczaj obywatele innego państwa członkowskiego UE, którzy pozostają w sytuacji wyzysku tylko przez krótki czas, ponieważ schemat obejmuje uzyskanie dostępu do tożsamości o legalnym statusie, którego ofiara w rzeczywistości nie potrzebuje. Element transgraniczny i bezbronność ofiar zmniejszają szansę, że zauważą one niewłaściwe wykorzystanie ich danych.

16 Oskarżenia w trzech dużych sprawach opierały się na „Operacji Gniazdo Os” („Operation Hvepsebo”). Krótkie podsumowanie można znaleźć na stronie OVERBLIK: Her er sagen om Operation Hvepsebo | BT Krimi - www.bt.dk (2017-05-29).

17 Osoby odpowiedzialne za oszustwo związane z zasiłkami na kwotę 53,9 mln funtów stanęły przed sądem w największej w kraju sprawie oszustwa dotyczącego zasiłków - GOV.UK (2024-0410); brytyjskie Ministerstwo Pracy i Emerytur (2024), Zwalczanie oszustw w systemie opieki społecznej: dalsze kroki (UK Department for Work and Pensions (2024), Fighting Fraud in the Welfare System: Going Further), str. 11.

Przykład:

W toczącej się dalej sprawie zgłoszonej przez władze łotewskie, duża liczba osób została zwerbowana do podróży do Polski w zamian za niewielką kwotę pieniędzy. Ich dokumenty tożsamości zostały wykorzystane do zarejestrowania miejsca zamieszkania w tym państwie, uzyskania pozwolenia na pracę i otwarcia konta bankowego. Ofiary zostały następnie szybko odesłane na Łotwę. Dochodzenie wykazało, że ich dokumenty tożsamości zostały również wykorzystane do zarejestrowania fikcyjnych firm w innym państwie UE. Ponieważ w Polsce nie zapewniono tym osobom pracy, władze podejrzewały, że zezwolenia na pracę miały być wykorzystywane przez obywateli państw trzecich.

Zarówno w przypadku bezpośredniego, jak i pośredniego wyzysku, tożsamość ofiary jest głównym źródłem dochodu w szeregu schematów finansowych, których ofiara zazwyczaj nie jest w pełni świadoma. Niektóre z tych czynów są powiązane z wykorzystaniem ofiary do działalności przestępczej; pranie pieniędzy, oszustwa związane z podatkiem VAT, podatkami oraz zasiłkami stanowią oczywiste przykłady, a zaciąganie pożyczek w imieniu ofiary może ją zadłużyć i oszukać bank. Niektóre z tych działań czynią ofiarę odpowiedzialną za przedsięwzięcia, a także mają na celu odwrócenie uwagi władz, zwykle w związku z działalnością przestępczą: przykładem może być mianowanie formalnym dyrektorem firmy. Podczas gdy większość czynów zilustrowanych w powyższych przypadkach wskazuje na wymuszoną przestępczość, niektóre z nich są mniej oczywiste. Kluczową kwestią w tych sprawach jest to, w jakim stopniu wykorzystywanie tożsamości i danych osobowych danej osoby kwalifikuje się jako jedna z form wyzysku w ramach definicji handlu ludźmi.

2.1.3. „Strategie redukcji kosztów”¹⁸: Utrzymanie różnicy między przychodami a wypłaconym wynagrodzeniem

W niektórych oszustwach związanych z zasiłkami, wymierzonych w państwo, pracodawcy wystawiają państwu wysokie rachunki za pracę świadczoną na rzecz państwa, podczas gdy pracownicy otrzymują bardzo niskie pensje. Ma to wspólne cechy ze schematami wyzysku pracowników¹⁹.

18 Termin „strategia redukcji kosztów” został opisany jako część biznesowego modelu wyzysku pracowników. Wiąże się to z obniżaniem lub wstrzymywaniem wynagrodzeń pracowników, wymaganiem dłuższych godzin pracy, ograniczeniem lub brakiem środków bezpieczeństwa oraz niepłaceniem podatków i składek na ubezpieczenie społeczne. Zob. Jokinen, A. & Ollus, N. (red.), Shady Business: Uncovering the Business Model of Labour Exploitation (HEUNI Publ. Ser. 92a, Helsinki, 2019) s. 16-17; również Aronowitz, A., Theuermann, G. & Tyurykanova, E., Analysing the Business Model of Trafficking to Better Prevent the Crime (OBWE, Austria, 2010), s. 55-56.

Istnieją co najmniej dwa *modi operandi*: jeden polega na wykorzystaniu tożsamości innej osoby o legalnym statusie; drugi polega na wykorzystywaniu pracowników, zazwyczaj nierezydentów, posiadających tymczasowe zezwolenie na pracę.

2.1.3.1. Wykorzystywanie nielegalnych imigrantów, którzy zastępują legalnych pracowników, za których usługi państwo jest zobowiązane do płacenia.

W pierwszej sytuacji dodatkowymi potencjalnymi ofiarami, oprócz państwa, są nielegalni migranci, którzy świadczą faktyczne usługi na rzecz państwa zamiast osoby, której tożsamość jest oficjalnie podana. Osoby, których tożsamość jest wykorzystywana, często nie są świadome zakresu tego wykorzystania; w niektórych przypadkach jednak świadomie uczestniczą w oszustwie i otrzymują wynagrodzenie za swoją rolę. Przykładem są schematy, w których firma pobiera od państwa opłatę za pracę świadczoną w sektorze opieki, jednak rzeczywista praca nie jest wykonywana przez legalnego rezydenta (obywatela lub rezydenta innego państwa UE), którego tożsamość została oficjalnie podana, bądź też stawka nie jest zgodna z tą pobieraną od państwa. Zamiast tego praca jest wykonywana przez nielegalnych migrantów, którzy często otrzymują wynagrodzenie w gotówce²⁰.

Ofiarami byli zazwyczaj obywatele państw trzecich, którzy nie posiadali ważnego zezwolenia na pracę.

Przykład:

Szereg badań przeprowadzonych w Szwecji wykazał liczne oszustwa popełniane przez firmy pomocowe w związku ze świadczeniem usług opieki nad osobami starszymi lub niepełnosprawnymi²¹. Wiele podejrzanych zostało również skazanych w sprawach karnych²². W jednym z przypadków oszustwo polegało na tym, że firma opiekuńcza formalnie zatrudniała wiele osób na liście płac, wystawiając państwu rachunki za więcej godzin opieki na klienta, niż faktycznie udzielono, podczas gdy osoby bez zezwoleń na pracę wykonywały rzeczywistą pracę za znacznie niższe stawki.

19 Ibid. (Jokinen & Ollus)

20 Powodem może być chęć uniknięcia pozostawienia śladu w dokumentach, a także okoliczność, iż dana osoba nie miała możliwości założenia konta bankowego w danym państwie. Płatności gotówkowe również często stanowią część schematów prania pieniędzy.

21 SOU 2017:37, Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygg, förhindra, upptäcka och beivra; Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen, Rapport 6 (2019): Läckaget i välfärdssystemen, del 2 Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, p. 27 ff., Nationellt underrättelsecentrum, Olle – Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet (2020).

22 Zob. np. wyrok sądu apelacyjnego w Svea (2015-07-23) w sprawie karnej B 5912-14.

Sąd rozpatrujący sprawę zaznaczył, że osoby, którym miała zostać udzielona pomoc, nie otrzymały pełnego zakresu opieki, do której były uprawnione, i w związku z tym doświadczały cierpienia²³, jednak nie zajął się sytuacją nielegalnych pracowników, którzy byli wykorzystywani.

2.1.3.2. Wykorzystywanie pracowników z tymczasowymi zezwoleniami na pracę

W drugiej sytuacji praca jest świadczona przez osoby posiadające pozwolenie na pracę, np. opiekunów osób starszych. Ich status pobytowy zależy od pracodawcy a zatem są oni podatni na presję. Tacy pracownicy mogą czuć się zobowiązani do zaakceptowania złych warunków pracy przy obniżonym lub zerowym wynagrodzeniu, podczas gdy pracodawca zatrzymuje różnicę między wysokimi stawkami płaconymi przez państwo a niskimi kosztami pracownika. Kontrola aktywności bankowej takich pracowników zazwyczaj wykazuje, że całe wynagrodzenie lub jego część jest regularnie wypłacane, przelewane lub że z karty bankowej korzystają inne osoby.

Obie sytuacje zapewniają pracodawcy szeroki potencjał obniżenia kosztów i zatrzymania większej części stałego strumienia przychodów zapewnianego przez państwo.

Ofiarami są zazwyczaj obywatele państw trzecich posiadający tymczasowe pozwolenie na pracę związane z pracodawcą, który świadczy pracę/usługi na rzecz rządu.

Przykład:

W pewnym przypadku w Szwecji opiekun z państwa trzeciego, posiadający zezwolenie na pracę, był wykorzystywany do całodobowej pracy przez kilka lat i okresowo zamykany. Pracodawca zatrzymywał różnicę między płatnościami wypłacanymi przez państwo, które rekompensowały wysokie wynagrodzenie, a bardzo niskim wynagrodzeniem, które pracownik rzeczywiście otrzymywał²⁴.

2.1.4. Kradzież korzyści jako główny cel

Czwartym powiązaniem z handlem ludźmi są przypadki, w których głównym celem sprowadzenia osoby do kraju lub jej zakwaterowania jest wykorzystanie jej do wyłudzenia świadczeń, np. uzyskania zasiłków na dzieci lub odebrania im legalnych świadczeń²⁵. Istnieją doniesienia o przypadkach, w których dzieci i dorośli byli wykorzystywani w tym celu²⁶, ale instytucje partnerskie nie podały żadnych konkretnych przykładów poza tym, że wyrażono zaniepokojenie, iż taka praktyka ma miejsce²⁷.

W przykładach przedstawionych przez fińską instytucję partnerską osoby, które pobierały świadczenia od swoich współmałżonków, wykorzystywały ich również do pracy przymusowej; w związku z tym istnieje kilka konkretnych przykładów przedstawionych przez uczestniczące instytucje, w których głównym celem wyzysku wydaje się być uzyskanie dostępu do świadczeń²⁸.

Istnieją przykłady szwedzkich przypadków, opisanych w raportach, w których osoby z niepełnosprawnością fizyczną zostały sprowadzone do kraju w celu uzyskania możliwości rozliczenia się z państwem za opiekę nad nimi²⁹. *Modus operandi* polegał na ubieganiu się o pozwolenie na pracę dla osoby dorosłej, która zyskuje prawo do sprowadzenia członków rodziny³⁰. Jeśli jeden z członków rodziny jest niepełnosprawny, stanowi on nowego klienta dla firmy opiekuńczej, która jest zaangażowana w ten proceder. Osoba dorosła posiadająca pozwolenie na pracę może być również wykorzystywana do zapewnienia opieki towarzyszącemu jej członkowi rodziny. Ich sytuacja stwarzałaby okazję do nadużyć w ramach strategii redukcji kosztów (zob. sekcja 2.1.3.2).

25 EUROPOL, *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU* (2016), s. 30-31. Zobacz także Thomas, A. & Strickland, H., „Benefits Trafficking: human trafficking of older adults and adults with disabilities”, *Frontiers in Rehabilitation Sciences* (2024), DOI 10.3389/fresc.2023.1305926.

Aby zapoznać się z hiszpańskim przykładem (2019), zobacz Spain „house of horrors” care home owners arrested | CNN (2019-03-08). Przykład z USA (2015 r.) można znaleźć na stronie: Office of Public Affairs | Woman Who Held Disabled Adults Captive in Subhuman Conditions Sentenced to Life Plus 80 Years in Prison | United States Department of Justice

26 EUROPOL, *Situation report. Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union* (2018), s. 33-34.

27 Dyskusje podczas warsztatów w Szwecji (2024-05-24) i Finlandii (2024-06-05).

28 Jeden z przykładów podanych podczas fińskich warsztatów (2024-0605) dotyczył dwóch bezdomnych mężczyzn nadużywających substancji psychoaktywnych, którzy zostali przygarnięci przez rodzinę, która znęcała się nad nimi, podawała im alkohol i narkotyki oraz zmuszała ich do ubiegania się o zasiłki, które rodzina zatrzymywała. 29 Nationella underrättelsecentret, *Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2018-2019*, s. 8.

30 Niepublikowany szwedzki raport *Grunden* (Regionalt underrättelsecenter Väst, 2021), s. 6.

23 Ibid., s. 221.

24 Nationellt underrättelsecentrum, *Olle – Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet* (2020), p. 13.

2.2. TOŻSAMOŚĆ JEDNOSTKI: KLUCZ DO OSZUSTWA

Aby ubiegać się o świadczenia w ramach oszustwa, zwykle konieczna jest prawdziwa tożsamość, a także dokumentacja potwierdzająca np. zatrudnienie, miejsce zamieszkania, dochody, stan zdrowia i osoby pozostające na utrzymaniu. W większości przeanalizowanych w tym badaniu przypadków tożsamość była prawdziwa, podczas gdy dokumentacja uzupełniająca została sfalszowana, w tym np. umowy o pracę, aby obywatel UE mógł zarejestrować miejsce zamieszkania i uzyskać dostęp do świadczeń związanych z zatrudnieniem. Kilka spraw dotyczyło indywidualnego wykorzystywania, ale większość z nich powiązana była ze schematami na większą skalę, w których dane osobowe osób fizycznych były szeroko wykorzystywane.

Wiele z większych oszustw polegało na oferowaniu ofiarom pracy w innym państwie UE, która albo okazała się wyczyszczeniem, albo w ogóle nie istniała. Niektóre osoby otrzymały niewielką zapłatę za podróż do innego państwa, zarejestrowanie swojego miejsca zamieszkania i otwarcie konta bankowego, podczas gdy inne nie były świadome wykorzystania ich danych lub nie były w stanie zapobiec niewłaściwemu wykorzystaniu dotyczących ich informacji. Wspólny schemat pokazuje, że dane osobowe - nawet same w sobie - są wysoko cenione w działalności przestępczej, mimo że w wielu przypadkach ofiary były wykorzystywane zarówno w pracy, jak i poprzez użycie ich danych do oszustw społecznych i innych działań przestępczych.

Dostęp do kont bankowych ofiar jest ważnym elementem schematu, ponieważ zapewnia zarówno łatwy dostęp do przychodzących dochodów (pensji i świadczeń), jak i możliwość prania pieniędzy pochodzących z innej działalności przestępczej. Dane osobowe mogą być również wykorzystywane do zakupu przedmiotów, za które ofiara staje się odpowiedzialna, takich jak samochody, co jest powszechnym sposobem prania pieniędzy i przekazywania wpływów. Wykorzystywanie ofiar jako podstawionych osób w firmach używanych do nielegalnej działalności, takiej jak bardziej złożone metody prania pieniędzy, jest również opłacalne, zwłaszcza dla większych sieci przestępczych. Tak więc użytecznym modelem biznesowym wydaje się być wykorzystywanie niektórych pracowników z ważnymi pozwoleniami na pracę, używanie ich kont bankowych do prania pieniędzy, podstawianie ich jako słupów w firmach używanych do prania dochodów z przestępstw, przy jednoczesnym płaceniu pracownikom z krajów trzecich w gotówce.

31 Wyjaśnienie może mieć charakter praktyczny: Wyzysk w pracy mógł doprowadzić do pierwotnego dochodzenia, które następnie ujawniło wyzysk tożsamości i finansowy. Jeśli nieprawidłowości w dostępie do świadczeń i wykorzystywaniu danych zostaną niezależnie zidentyfikowane przez władze, może to prowadzić do ujawnienia innych form wyzysku, takich jak praca przymusowa.

3. WYŁUDZANIE ŚWIADCZEŃ I ZWIĄZANE Z TYM WYKORZYSTYWANIE FINANSOWE JAKO HANDEL LUDŹMI

Niniejszy rozdział ma na celu zbadanie, w jakim stopniu wykorzystywanie tożsamości danej osoby oraz inne formy nadużyć świadczeń i powiązanych z nimi oszustw finansowych mogą stanowić handel ludźmi sam w sobie, a nie tylko przestępstwo wtórne zapewniające dodatkowy strumień dochodów do innych form wyzysku. Definicja handlu ludźmi wykorzystana do ewaluacji to definicja zawarta w globalnym instrumencie prawnym UNODC oraz w dwóch instrumentach europejskich (Unii Europejskiej [UE] i Rady Europy [RE]) opisanych poniżej.

Przestępstwo handlu ludźmi zostało po raz pierwszy uregulowane w Protokole UNODC o handlu ludźmi (Palermo) (2000 r.)³². Definicja przestępstwa przyjęta przez UE (2002 r.)³³ była ściśle zgodna ze strukturą Protokołu z Palermo, ale od tego czasu została dwukrotnie zmieniona (2011³⁴ i 2024³⁵). Definicja handlu ludźmi przyjęta przez Radę Europy w Konwencji w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (Konwencja w sprawie handlu ludźmi) (2005)³⁶ jest również zgodna ze strukturą Protokołu z Palermo.

Należy zauważyć, że definicja i inne zobowiązania zawarte w instrumentach są zobowiązaniami minimalnymi; państwa mogą zatem przyjąć bardziej rygorystyczne zasady, które obejmują szerszy zakres działań, środków lub celów wykorzystania niż te wymienione w trzech instrumentach. Nie mogą jednak przyjąć mniej rygorystycznych zasad, które nie spełniają minimalnych standardów.

3.1. TRZY MIĘDZYNARODOWE INSTRUMENTY I DEFINICJE

Wszystkie trzy definicje (UNODC, UE i COE) uwzględniają trzy kluczowe elementy, które są niezbędne do uznania handlu ludźmi za przestępstwo: Podjęcie określonego działania, przy użyciu określonych środków, w celu określonego rodzaju wykorzystania. Ponieważ przestępstwo jest złożone, pomocne może być wyjaśnienie, w jaki sposób elementy są ze sobą powiązane.

1. Logicznie rzecz biorąc, sprawca najpierw ma plan wykorzystania ofiary (ma „cel wykorzystania”).
2. Następnie sprawca wpływa na ofiarę, np. poprzez oszustwo (używa „środka”). Wpływ ten powinien mieć określony charakter i odzwierciedlać fakt, że ofiara nie zaakceptowała dobrowolnie dalszych działań sprawcy.
3. Ten „środek”, który obecnie wykorzystuje sprawca, umożliwia podjęcie „działania” wobec ofiary, na przykład jej przewiezienie (podjęcie „działania”).

Działanie to stawia ofiarę w sytuacji, w której planuje się ją wykorzystać. Wyzysk nie musi mieć miejsca; w ten sposób handel ludźmi bardziej przypomina handel niewolnikami niż samo niewolnictwo. Jeśli jednak doszło do wyzysku, jest on uznany za przestępstwo handlu ludźmi.

32 Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (2000) UN Doc. A/53/383 2000 Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, 2237 UNTS 319.

33 Decyzja ramowa Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (2002/629/WSiSW).

34 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/JHA.

35 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1712 z dnia 13 czerwca 2024 r. zmieniająca dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar.

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (CETS nr 197)

Istnieje cel wykorzystania, np.

- + wykorzystywanie seksualne lub
- + praca przymusowa

Sprawca środków, np. używa

- + oszustwa lub
- + nadużycia słabszej pozycji

aby móc podjąć działanie, np.

- + zwerbować ofiarę,
- + przetransportować ofiarę lub
- + ukryć ofiarę

Definicja przestępstwa handlu ludźmi zawarta w Protokole z Palermo znajduje się w Artykule 3(a):

„„Handel ludźmi” oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów;”

Definicja zawarta w Konwencji Rady Europy (COE) w sprawie handlu ludźmi znajduje się w art. 4 lit. a):

„„Handel ludźmi” oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów;”

Definicja przestępstwa w dyrektywie UE 2011/36/UE zmienionej dyrektywą 2024/1712 znajduje się w art. 2:

„Rekrutacja, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, w tym wymiana lub przekazywanie kontroli nad tymi osobami, za pomocą groźby lub użycia siły, jak również innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępów, nadużycia władzy, wykorzystania słabości bądź wręczenia lub przyjęcia płatności czy korzyści w celu uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu jej wykorzystania”.
2. Bezbronność oznacza sytuację, w której dana osoba nie ma innej realnej lub możliwej do zaakceptowania alternatywy niż poddanie się nadużyciu.
3. Wykorzystywanie obejmuje, jako minimum, wykorzystywanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub usługi, w tym żebractwo, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie, wykorzystywanie do działalności przestępczej, pobieranie narządów, wykorzystywanie macierzyństwa zastępczego, przymusowych małżeństw lub nielegalnej adopcji”.

3.2. ELEMENTY PRZESTĘPSTWA

3.2.1. Działanie

Definicje „działania” we wszystkich trzech międzynarodowych dokumentach są praktycznie identyczne. Element „działania” wymaga, aby sprawca podjął co najmniej jedno z następujących działań w stosunku do ofiary: „rekrutacja, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie”.

Na przykład „rekrutacja” ofiary np. do pracy przymusowej jest wystarczająca, aby element działania został spełniony. „Rekrutowanie” ofiar, a następnie ich „transportowanie” i „ukrywanie” obejmuje trzy działania.

„Działania” nie są dalej zdefiniowane w instrumentach lub autorytatywnych komentarzach³⁷.

Przykłady:

Zatrudnienie obywatela UE do pracy lub **przetransportowanie** go do innego państwa spełnia definicję „działania”. **Zakwaterowanie** małżonka będącego obywatelem państwa trzeciego z zezwoleniem na pobyt czasowy również spełnia tę definicję.

Musi zostać zastosowane co najmniej jedno z działań. Jeśli dana osoba nie przyjęła oferty, była bierna i nie jest świadoma, że jej tożsamość została wykorzystana do celów przestępczych, jest mniej prawdopodobne, że zostanie uznana za „zrekrutowaną” do tych celów³⁸. W takim przypadku, jeśli nie została ona „przetransportowana”, „przekazana”, „umieszczona” lub „przyjęta” w celu wykorzystania, przestępstwo handlu ludźmi nie ma zastosowania, ponieważ brakuje elementu działania.

3.2.2. Środki

Definicje „środków” w trzech międzynarodowych dokumentach są praktycznie identyczne. Definicja „środków” wymaga, aby sprawca użył co najmniej jednego z nich przeciwko ofierze, aby („za pomocą”) móc ją np. zrekrutować, przetransportować lub przetrzymać. Środki te są następujące:

„groźba, użycie siły lub innych form przymusu, uprowadzenie, oszustwo, podstęp, nadużycie władzy lub słabszej pozycji,

³⁷ Raport wyjaśniający do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi stwierdza jedynie, że „odniesienie definicji do rekrutacji obejmuje rekrutację w jakikolwiek sposób (ustnie, za pośrednictwem prasy lub Internetu)”. CETS 197 - Raport wyjaśniający do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, ust. 79.

³⁸ Wydaje się to wynikać ze zwykłego znaczenia słowa „rekrutacja”.

wręczenie lub otrzymanie płatności, lub korzyści w celu uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą”. Wymagany jest związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy środkami a działaniem. Jeśli ofiara zgodziłaby się wykonywać pracę (zostać zwerbowana), być transportowana lub ukrywana, bez użycia środków przeciwko niej, element środka nie jest spełniony.

Przykłady:

W niektórych przypadkach osoby fizyczne otrzymują wynagrodzenie za udostępnienie swoich danych osobowych. Czy oznacza to, że wyraziły one zgodę na wykorzystywanie ich danych?

Jeśli dana osoba została oszukana co do tego, w jaki sposób jej informacje zostaną wykorzystane, wówczas podczas rekrutacji zastosowano „środki” oszustwa. Gdy tylko jeden z tych „środków” zostanie użyty, każda „zgoda” udzielona przez osobę, której informacje zostały wykorzystane, jest nieważna i nie ma skutków prawnych. Tym samym jej „zgoda” nie ma mocy prawnej, a fakt płatności staje się nieistotny. Być może takim osobom powiedziano, że ich konto bankowe będzie wykorzystywane do wypłaty wynagrodzenia, a nie do prania brudnych pieniędzy.

Przykłady:

Jeśli **pozycja danej osoby została wykorzystana** w celu skłonienia jej do wyrażenia zgody na udostępnienie informacji, wówczas jej „zgoda” na taką rekrutację również nie ma żadnego skutku prawnego. Mogły to być osoby w swoim kraju bezdomne, zmagające się z uzależnieniem, które zostały przetransportowane do innego kraju UE. Tam byłyby całkowicie zależne od oszusta i myślałyby, że nie mają innego wyjścia, jak tylko współpracować. Niewielka zapłata za udostępnienie danych nie neguje faktu, że użyto „środków”, aby skłonić je do współpracy z wyzyskiwaczami.

3.2.3. Cele wykorzystania

Trzecia definicja dotycząca celów wykorzystania różni się między trzema instrumentami. „Cel”, dla którego podejmowane jest działanie („w celu wyzysku”), musi być jedną z form wyzysku wymienionych w instrumentach³⁹.

³⁹ Należy ponownie zauważyć, że państwa mogą swobodnie przyjmować dodatkowe cele wykorzystywania w swoich przepisach krajowych.

Nie istnieje żadna określona ani powszechnie akceptowana definicja samego terminu „wykorzystywanie”⁴⁰, i nie ma konieczności osobnego udowadniania tego faktu, poza wskazaniem celu wyzysku.

Jak wspomniano, formy wykorzystywania wymienione w międzynarodowych definicjach różnią się między sobą. Wszystkie trzy dokumenty zawierają „pracę lub usługi przymusowe”, podczas gdy tylko dyrektywa UE wyraźnie obejmuje cel „wykorzystywania działalności przestępczej”. Należy zauważyć, że państwa mogą swobodnie penalizować inne cele wykorzystywania, np. takie, które mogą obejmować wykorzystywanie tożsamości i finansowe, ponieważ wykazy w instrumentach międzynarodowych nie są wyczerpujące⁴¹.

Czy cel wykorzystywania „pracy przymusowej lub usług” może obejmować wykorzystywanie danych osobowych do celów przestępczych, takich jak wyłudzenie zasiłków i pranie pieniędzy?

3.2.3.1. „Przymusowa praca lub usługa”

W kilku państwach przymusowa praca lub usługa są postrzegane jako forma wykorzystywania działalności przestępczej⁴². Celem Protokołu z Palermo oraz Konwencji Rady Europy (COE) w sprawie handlu ludźmi, ściśle powiązanych z różnymi formami wykorzystywania tożsamości, jest „przymusowa praca lub usługa”. Z technicznego punktu widzenia, aby ta forma wyzysku miała zastosowanie, należy wykazać trzy elementy pracy przymusowej zgodnie z międzynarodową definicją: że istniała „praca lub usługa [...] wymagana od jakiejkolwiek osoby pod groźbą kary i do której osoba ta nie zgłosiła się dobrowolnie”⁴³. Praca jest przymusowa, gdy nie ma na nią dobrowolnej i świadomej zgody (osoba „nie zaoferowała się dobrowolnie”). Wymagana jest jednak również dodatkowa presja, aby skłonić osoby do pracy pomimo braku zgody („groźba kary”), taka jak groźba zgłoszenia nielegalnego migranta władzom lub groźba, czy też faktyczne wstrzymanie już należnego wynagrodzenia, jeśli nie będą kontynuować pracy.

W kontekście wykorzystywania tożsamości i danych osobowych działanie polegające na wymaganiu od osoby udania się do banku w celu otwarcia rachunku bankowego lub udostępnienia dokumentów tożsamości może kwalifikować się jako „praca lub usługa”.

Jeżeli celem wyzyskiwacza (gdy oszukał ofiarę, aby zgodziła się na podróż do innego państwa UE na podstawie obietnic pracy [środki „oszustwa” + działanie „transportu”]) było wykorzystanie jej pracy/usługi polegającej na otwarciu rachunku bankowego w celu prania pieniędzy, wówczas praca/usługa ofiary była mimowolna, ponieważ została ona oszuczana co do korzystania z rachunku bankowego. Jednak istnienie „groźby kary” nie jest w takim przypadku oczywiste, chyba że ofiara dowie się, że konto jest wykorzystywane do różnych działań przestępczych, ale zostanie zmuszona do niezgłaszania tego władzom i do niezamykania konta. Nie jest zatem jasne, czy pojedynczy przypadek udostępnienia danych osobowych w celu otwarcia konta bankowego, które jest następnie nadużywane przez inną osobę do prania pieniędzy, kwalifikuje się jako „przymusowa praca lub usługa”. Zamiast tego wydaje się, że jest to zwykłe oszustwo. Jednakże, jeśli ofiara jest zastraszana lub w inny sposób zmuszana do takich działań, wówczas jej działania powinny być rozumiane jako spełniające definicję pracy przymusowej. Należy również zauważyć, że państwa mogą interpretować „przymusową pracę lub usługę” mniej restrykcyjnie, ponieważ definicja MOP jest standardem minimalnym.

Wydaje się, że przypadki nadużywania danych osobowych kwalifikowałyby się jako wykorzystywanie pracy przymusowej lub usług, w których stosuje się przymus, na przykład w celu skłonienia ofiary do podjęcia określonych działań lub utrudnienia jej powstrzymania nadużywania jej danych osobowych.

Wydaje się mniej prawdopodobne, aby przypadki, w których nie stosuje się przymusu, a ofiara nie jest świadoma nadużycia jej danych, kwalifikowały się jako praca lub usługi przymusowe.

3.2.3.2. „Wykorzystywanie działalności przestępczej”

Kilka państw przyjęło „działalność przestępczą” jako odrębny cel wyzysku lub interpretuje ją jako objętą przepisami dotyczącymi handlu ludźmi⁴⁵.

Dyrektywa UE 2011/36/UE zmieniona dyrektywą 2024/1712 obejmuje „wykorzystywanie działalności przestępczej” jako jeden z celów wykorzystywania⁴⁶. Definicja tego celu została podana w motywie (ust. 11): „Wyrażenie „wykorzystywanie działalności przestępczej” należy rozumieć jako wykorzystywanie osoby do popełniania, między innymi, kradzieży kieszonkowych, kradzieży sklepowych, handlu narkotykami i innych podobnych działań, które podlegają karze i wiążą się z korzyściami finansowymi”.

45 Duński kodeks karny, sekcja 262 a (1) („strafbare handling”) i brytyjska ustawa o współczesnym niewolnictwie z 2015 r., sekcja 3, podsekcja 5-6 ((a) w celu świadczenia usług dowolnego rodzaju, (b) w celu zapewnienia innej osobie korzyści dowolnego rodzaju lub (c) w celu umożliwienia innej osobie uzyskania korzyści dowolnego rodzaju”). Wykorzystywanie w celach przestępczych to najczęściej zgłaszany cel w Krajowym Mechanizmie Zgłoszeniowym; współczesne niewolnictwo i handel ludźmi – Krajowa Agencja ds. Przestępczości.

46 Aby zapoznać się z wczesnym badaniem tego celu wyzysku, zob. Anti-Slavery International, *Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe: Exploratory Study and Good Practice Examples* (2014).

40 UNODC, *Issue Paper: The Concept of 'Exploitation' in the Trafficking in Persons Protocol* (Wiedeń, 2015) s. 24.

41 Ibid., s. 8. Wszystkie instrumenty stanowią, że „wykorzystywanie obejmuje co najmniej”, co oznacza, że muszą penalizować wymienione cele, ale mogą penalizować również cele dodatkowe. 42 Zob. Norwegia (sprawa 311), w: UNODC, *GLOTIP Court Case Summaries* (2022), w: *Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf* (unodc.org). Zob. Portugalia w „Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation”, rozdział tematyczny 7. sprawozdania ogólnego z działalności GRETA (Rada Europy, 2019), s. 12.

43 Konwencja MOP o pracy przymusowej z 1930 r. (nr 29), art. 2. 44 MOP, *Global Estimates of Modern Slavery. Forced Labour and Forced Marriage* (Geneva, 2017), s. 11.

Chociaż autorzy wyjaśnienia zdawali się przewidywać działania fizyczne i mniej poważne przestępstwa, definicja obejmuje „podobne działania, które podlegają karze”. Wykorzystywanie danych osobowych w przypadkach opisanych w raporcie dotyczyło ofiar różnych form oszustw związanych z zasiłkami, oszustw bankowych, VAT i podatkowych oraz prania pieniędzy, za które mogły zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej. Działania te z pewnością podlegają sankcjom i na pierwszy rzut oka należy je rozumieć jako „wykorzystywanie w działalności przestępczej”.

W odniesieniu do „działalności przestępczej” pojawiają się co najmniej dwa pytania: Pierwsze odnosi się do działań i zamiarów ofiar w ramach popełnionych przestępstw; drugie odnosi się do zakresu uwzględnionych działań.

i: Wina ofiary lub po prostu umożliwienie popełnienia przestępstwa

W odniesieniu do działań ofiar w sprawach zbadanych powyżej, na przykład w zakresie współpracy ze sprawcami w celu otwarcia rachunku bankowego i zarejestrowania miejsca zamieszkania w innym państwie UE, działania te niekoniecznie stanowiły przestępstwa - w niektórych przypadkach umożliwiły one jedynie innym osobom popełnienie przestępstwa oszustwa lub prania pieniędzy. Aby przestępstwa mogły zostać popełnione, mogą być konieczne dalsze działania. Ofiary były zatem niezbędnym uczestnikiem przestępstwa, ale ich działania same w sobie nie stanowiły przestępstw we wszystkich przypadkach. Czy „wykorzystywanie działalności przestępczej” w dyrektywie UE ogranicza się do sytuacji, w których ofiara może zostać pociągnięta do odpowiedzialności karnej, czy też obejmuje również sytuacje, w których ofiara jedynie umożliwiła innym dokonanie przestępstwa, a jej zamiar nie był wystarczający do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej? Definicja zawarta w motywie preambuły może być interpretowana w sposób zawężający, tak aby wymagane było, żeby ofiara „popełniła (...) działania podlegające sankcjom”. Przy takim odczytaniu, które wymaga pewnej formy zawinienia, aby podlegać pod „wykorzystywanie w działalności przestępczej”, nadużywanie danych lub konta bankowego ofiary bez jej wiedzy może się nie kwalifikować.

Z pewnością możliwa jest jednak szersza interpretacja, w której dane ofiary są wykorzystywane do popełnienia przestępstwa przez inne osoby. Jak widać w dwóch przypadkach opisanych w raporcie, zarówno Wielka Brytania, jak i Dania wydają się przyjmować to drugie podejście, interpretując „wykorzystywanie w działalności przestępczej” jako obejmujące wykorzystywanie danych osoby fizycznej do celów przestępczych, nawet jeśli osoba ta wydaje się być nieświadomym podmiotem.

Definicja zawarta w dyrektywie nie została zaktualizowana w nowelizacji z 2024 r., ale jeden ustęp w motywie do nowelizacji z 2024 r. można rozumieć jako poparcie argumentu, że ofiara nie musi sama popełnić przestępstwa:

„Istniejące ramy prawne zawarte w dyrektywie 2011/36/UE obejmują, w zakresie definicji handlu ludźmi, przestępstwa popełnione z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na przykład w obszarze rekrutacji i wykorzystywania ofiar, organizacji ich transportu i zakwaterowania, reklamowania ofiar w Internecie i docierania do potencjalnych klientów, kontrolowania ofiar i komunikowania się między sprawcami, w tym wszystkich powiązanych transakcji finansowych. Aby skutecznie przeciwdziałać *modus operandi* handlarzy ludźmi, organy ścigania powinny udoskonalić swoje możliwości cyfrowe oraz wiedzę specjalistyczną, a także nadążać za rozwijającą się technologią. Ponadto zachęca się państwa członkowskie do rozważenia zastosowania środków zapobiegawczych, w szczególności tych mających na celu zniechęcenie do popytu, które odnoszą się do kwestii nadużywania usług internetowych do celów handlu ludźmi”⁴⁷.

Choć wydaje się, że projektodawcy mieli na myśli metody rekrutacji online i różne formy cyfrowego wykorzystywania seksualnego, podkreślają oni, że pierwotna dyrektywa powinna być rozumiana jako obejmująca między innymi „wykorzystywanie” możliwe dzięki nowszym technologiom, a także „transakcje finansowe”. Wyjaśnia to, że dyrektywa nie powinna być interpretowana restrykcyjnie w odniesieniu do zmian w technologii i sposobach wykorzystania.

„Wykorzystywanie w działalności przestępczej” można zatem rozumieć jako obejmujące szereg działań, w których ofiara może być zmuszana do popełniania przestępstw, takich jak kradzież lub handel narkotykami, a także gdy odgrywa ona jedynie bierną rolę w schematach przestępczych, takich jak wykorzystywanie jej danych osobowych i konta bankowego przez inne osoby w celu prania pieniędzy.

Możliwe jest interpretowanie wykorzystywania działalności przestępczej jako obejmującego również ofiary, których dane osobowe są używane do działalności przestępczej, nawet jeśli nie są one tego świadome. Należy zauważyć, że wynika to między innymi z wykładni zorientowanej na przedmiot i cel, która uwzględnia intencję projektodawców, aby dyrektywa była interpretowana jako obejmująca rozwój technologiczny.

ii: Jedna czy dwie instancje

Drugie pytanie dotyczy zakresu aktywności zaliczanej do „działalności przestępczej”. Jak już wspomniano, dyrektywa zawiera kilka przykładów:

⁴⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1712 z dnia 13 czerwca 2024 r. zmieniająca dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, ust. 9.

„między innymi kradzieże kieszonkowe, kradzieże sklepowe, handel narkotykami i inne podobne działania, które podlegają karom i wiążą się z korzyściami finansowymi”. Podane przykłady odnoszą się do drobnych przestępstw popełnianych bez użycia przemocy, które występują z dużą częstotliwością. Termin „działalność przestępcza” powinien zatem obejmować oszustwa w celu uzyskania korzyści finansowych, ale najprawdopodobniej nie pojedyncze przypadki wykorzystywania. Objęcie pojedynczych przypadków wykorzystywania mogłoby prowadzić do wzrostu liczby przypadków handlu ludźmi, które w innym wypadku mogłyby zostać uznane za zwykłe oszustwo⁴⁸. Nie jest jasne, co prawodawcy UE mieli na myśli w tej kwestii.

Wydaje się, że interpretacja terminu „działalność przestępcza” zgodna z jego zwykłym znaczeniem oraz przedmiotem i celem dyrektywy ograniczałaby ten termin do powtarzających się przypadków wykorzystywania, aby nie prowadzić do nieracjonalnych rezultatów.

48 W 2023 r. 1997 osób zostało skazanych w szwedzkich sądach pierwszej instancji (okręgowych) za przestępstwa związane z praniem pieniędzy (statystyki Szwedzkiej Krajowej Rady ds. Zapobiegania Przestępczości [Brotts- förebyggande rådet] za 2023 r.). Absolutna większość z nich otrzymała wyroki warunkowe, co wskazuje, że nie byli recydywistami. Szybki przegląd spraw karnych z sądów apelacyjnych pokazuje, że znaczna liczba skazanych twierdzi, że zostali zmuszeni do udostępnienia swoich kont lub oszukani w tym celu. W jednym przypadku sąd apelacyjny uwzględnił zarzut konieczności oraz potwierdził dowody, że oskarżony został zmuszony do przyjęcia pieniędzy od oszukanych osób starszych, a następnie przekazał te środki dalej. Sąd nie uznał zatem oskarżonego za odpowiedzialnego za pranie brudnych pieniędzy. Wyrok sądu apelacyjnego w Svea (2024-01-09) w sprawie B 11670-23.

3.3. UWAGI KOŃCOWE

W badaniu pilotażowym przeanalizowano szereg przypadków i elementów przestępstwa handlu ludźmi w celu określenia zakresu, w jakim korzyści i związane z nimi oszustwa finansowe je spełniają. Wstępnie wydaje się, że składająca się z trzech elementów definicja może obejmować wiele przypadków, choć nie wszystkie, wykorzystywania osób w ramach schematów wyludzania świadczeń i oszustw finansowych.

Dyrektywa UE wydaje się obejmować większość przypadków, w których wykorzystuje się „działalność przestępczą”. Wykorzystanie danych ofiary do celów „działalności przestępczej” wydaje się kwalifikować jako cel wyzysku - jeden z elementów przestępstwa handlu ludźmi - jeśli ofiara może być winna przestępstwa i jeśli istnieje więcej niż jeden przypadek nadużycia. Nie jest jasne, czy termin „wykorzystywanie w działalności przestępczej” powinien być interpretowany szerzej niż podane przykłady i czy wymagane jest przestępcze zawinienie ofiary lub powtarzające się przypadki.

Jeżeli ofiara jest zastraszana lub w inny sposób zmuszana do podjęcia działań, na przykład do otwarcia konta bankowego, może to zostać uznane za cel wykorzystania „przymusowej pracy lub usługi”, co nie wymaga, aby ofiara była winna popełnienia przestępstwa.

W przypadkach, w których „środek” został również wykorzystany do podjęcia jednego z „działań”, dwa pozostałe elementy definicji przestępstwa handlu ludźmi są spełnione.

Istnieje cel wykorzystania

- + Dane osobowe ofiary w działalności przestępczej

...przy użyciu środków takich jak

- + Oszustwo poprzez oferowanie pracy w innym państwie UE
- + Oszustwo polegające na nieinformowaniu, że dane są wykorzystywane do wyludzania świadczeń i przestępstw finansowych
- + Nadużycie trudnej sytuacji poprzez oferowanie ofierze pieniędzy na podróż do innego państwa UE w celu zarejestrowania pracy.

...aby

- + Nakłonić ofiarę do otwarcia konta bankowego lub zarejestrowania pobytu w innym państwie
- + Przetransportować ofiarę do innego państwa
- + Ukryć ofiarę w innym państwie

LISTA OPUBLIKOWANYCH ŹRÓDEŁ

INSTRUMENTY MIĘDZYNARODOWE I POWIĄZANE DOKUMENTY

Rada Europy

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi (CETS nr 197)

- Raport wyjaśniający do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi CETS 197 - Raport wyjaśniający do Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi Konwencja w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi .
- GRETA(2020)12, Wytyczne dotyczące zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi w celu wykorzystywania do pracy.

Unia Europejska

- Decyzja ramowa Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (2002/629/JHA).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/JHA.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2024/1712 z dnia 13 czerwca 2024 r. zmieniająca dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar.

Międzynarodowa Organizacja Pracy.

- Konwencja MOP dotycząca pracy przymusowej, 1930 (nr 29).

Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC)

- Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (2000) UN Doc. A/53/383 2000 Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, 2237 UNTS 319.
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi z 2005 r.
- UNODC, *Issue Paper: The Concept of 'Exploitation' in the Trafficking in Persons Protocol* (Wiedeń, 2015).

RAPORTY I ARTYKUŁY W CZASOPISMACH

- Anti-Slavery International, *Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe. Exploratory Study and Good Practice Examples* (2014)
- Aronowitz, A., Theuermann, G. & Tyurykanova, E., *Analysing the Business Model of Trafficking to Better Prevent the Crime* (OBWE, Austria, 2010).
- Rząd Kanady, *A Handbook for Criminal Justice Practitioners on Trafficking in Persons* (dostęp 2024-09-23)
- Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen (Szwedzka Delegacja ds. Prawidłowych Wypłat z Systemu Społecznego), *Rapport 6: Läckaget i välfärdssystemen, del 2 Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen* (2019)
- EUROPOL, *Situation Report. Trafficking in human beings in the EU* (2016)
- EUROPOL, *Situation report. Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union* (2018)
- EUROPOL, SOCTA 2021, *A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime* (2021)
- Raport FATF, *Financial Flows from Human Trafficking* (Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy, Paryż, 2018)
- GRETA, *Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation* w 7. sprawozdaniu ogólnym z działalności GRETA (Rada Europy, 2019)
- MOP, *Global Estimates of Modern Slavery, Forced Labour and Forced Marriage* (Genewa, 2017)
- INTERPOL, *Interpol Global Financial Fraud Assessment* (2024)
- Jokinen, A. & Ollus, N. (red.), *Shady Business: Uncovering the Business Model of Labour Exploitation* (HEUNI Publ. Ser. 92a, Helsinki, 2019)
- Modern Slavery Policy Unit, *It Still Happens Here: Fighting UK Slavery in the 2020s* (Centrum Sprawiedliwości Społecznej, Londyn, 2020)
- Nationellt underrättelsecentrum (Szwedzkie Narodowe Centrum Wywiadu), *Myndighetsgemensamt samlägesbild om organiserad brottslighet 2018-2019* (2017)
- SOU 2017:37 (dochodzenie rządu szwedzkiego), *Kvalificerad välfärdsbrottslighet - förebygga, förhindra, upptäcka och beivra* (2017)
- Thomas, A. & Strickland, H., *Benefits Trafficking: human trafficking of older adults and adults with disabilities*, *Frontiers in Rehabilitation Sciences* (2024), DOI 10.3389/fresc.2023.1305926.
- Departament Pracy i Emerytur Wielkiej Brytanii, *Fighting Fraud in the Welfare System: Going Further* (2024)

- UNODC, GLOTIP 2022 Podsumowania spraw sądowych w: Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf (unodc.org) (2022)
- UNODC, *Study on Illicit Financial Flows Associated with Smuggling of Migrants and Trafficking in Persons from Glo.Act Partner Countries to Europe* (UNODC, 2023).
- UN OHCHR, *Online scam operations and trafficking into forced criminality in southeast Asia: Recommendations for a human rights response* ONLINE-SCAM-OPERATIONS-2582023.pdf (ohchr.org) (2023)
- Departament Stanu USA, *Trafficking in Persons Report* (2023)

DODATKOWE ŹRÓDŁA

Serwisy informacyjne

- Al-Jazeera, *Poznaj cyberniewolników z Kambodży | Długa forma |* (Meet Cambodia's cyber slaves | Long- form |) Al Jazeera (2022-08-11)
- BBC, *Członkowie gangu handlarzy ludźmi aresztowani* (Human trafficking ring gang members jailed) (bbc.com) (2021-09-24)
- BBC, *Brytyjska sieć niewolnicza „liczyła 400 ofiar”* (UK slavery network 'had 400 victims') (bbc.com) (2019-07-05)
- BT Nyheter, *OVERBLIK: Her er sagen om Operation Hvepsebo* | BT Krimi - www.bt.dk (2017-05-29)
- CNN, *Aresztowano właścicieli domu opieki "domu horroru" w Hiszpanii* (Spain 'house of horrors' care home owners arrested) | CNN (2019-03-08)

Rządowe strony internetowe

- UK NCA, *Współczesne niewolnictwo i handel ludźmi* - Krajowa Agencja ds. Przestępczości (Modern Slavery and Human Trafficking - National Crime Agency)
- UK gov, *Oszuści stojący za wyłudzeniem zasiłków na kwotę 53,9 mln funtów postawieni przed sądem w największej w kraju sprawie dotyczącej oszustw związanych z zasiłkami* 9Fraudsters behind £53.9 million benefits scam brought to justice in country's largest benefit fraud case) - GOV.UK (2024-04-10)
- Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych, *Biuro Spraw Publicznych | Kobieta, która przetrzymywała niepełnosprawnych dorosłych w nieludzkich warunkach, skazana na dożywocie i 80 lat więzienia* (Woman Who Held Disabled Adults Captive in Subhuman Conditions Sentenced to Life Plus 80 Years in Prison) | Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych (2015-11-05)